

Публічна бібліотека Збараської міської ради
Відділ інформації, реклами, удосконалення методики
та практики бібліотечної роботи

Володимир Мономах та історична доля України-Русі

Інформаційна довідка

Збараж – 2023

Упорядник: В. Радовська, зав. відділом інформації,
реклами, удосконалення методики та практики
бібліотечної роботи

Комп'ютерний набір: В. Радовська

Відповідальна за випуск:

О. Бойко, директор
КУ «Публічна бібліотека
Збаразької міської ради»

Володимир Мономах та історична доля України-Русі [Текст]:
інформаційна довідка / Публічна бібліотека ЗМР, від. ін-форм., рек-
лами, удоскон., методики та практики бібл. роботи; упоряд. В. Ра-
довська. – Збараж: [б.в.], 2023. – 9 с.

Інформаційна довідка присвячена 970-річчя від дня народження
Володимира Мономаха.

Видання буде корисним для вчителів та викладачів історії України, а
також учням та студентам для кращого засвоєння навчальної програми,
написання рефератів, контрольних, курсових, дипломних робіт.

Електронну версію видання можна переглянути за посиланням:
<http://zbarazh-library.com.ua/writen-people.html>

- © Відділ інформації, реклами, удосконалення методики та
практики бібліотечної роботи, 2023
- © Збаразька централізована бібліотечна система, 2023

Кінець XI століття. Київська Русь потопає в крові через нескінченні набіги половців. Але замість того, щоб боротися з кочівниками, правителі роздробленої на безліч князівств Русі ріжуть один одного в безперервних міжусобних війнах. Держава потребує лідера, здатного примирити ворогуючих князів, згуртувати їх в єдину силу і дати відсіч чужоземним набігам. Таким лідером став Володимир, син князя київського Всеволода.

Багато хто чув знамените прізвисько Володимира – Мономах, але мало хто знає, чому так прозвали Багато хто чув знамените прізвисько Володимира – Мономах, але мало хто знає, чому так прозвали князя.

Одним із видатних князів Русі-України, славним представником нащадків Ярославичів був відомий київський та переяславський князь Володимир Всеволодович, якого ми більше знаємо як Володимир Мономах.

Для сучасників він був перш за все зразком християнського правителя, а вже потім дипломатом та полководцем.

За часів його князювання (1113-1125) – було покращено як політичне так і економічне становище тогочасної держави. Головними принципами, якими послуговувався у своєму правлінні князь, були приборкання гордовитості та уникнення гріхів. Крім того, князь переконував, що потрібно дотримуватись праведності, оскільки саме вона здатна подолати все несправедне, що є у світі.

Народився майбутній князь 26 травня 1053 р. При хрещенні отримав ім'я Василь. Батьком його був Всеволод Ярославич, а матір'ю була дочка візантійського імператора Анна, а тому його дідусями були відразу двоє видатних діячів того часу: по батьковій лінії – Ярослав Мудрий, а по материній – Костянтин IX Мономах. Саме тому Володимира Всеволодовича і називають «Мономахом».

Майбутній князь отримав хорошу освіту, а свої дитячі роки провів у прикордонному місті Переяславі, де в той час княжив його батько після смерті Ярослава Мудрого. Час був складний, а тому досить часто траплялись конфлікти з торками (*тюркськими племенами*) і, крім того, розпочалися напади половців.

Так вже у 12-му віці він розпочав свою військово-політичну діяльність. У 1068 р. бере участь у складі війська русичів у битві на Альті проти половців. А через 10 років, коли його батько посів київський престол, Володимир отримує Чернігівське князівство та Смоленську землю. Попри це йому довелось допомагати батькові у боротьбі як з внутрішніми, так і з зовнішніми ворогами. Він брав участь у походах не тільки проти половців, а й допомагав полякам у війні проти чехів, а також виконував деякі дипломатичні доручення свого батька.

Після смерті Всеволода Ярославича Володимир Мономах активно виступає за єдність Київської Русі. В цей період не тільки посилились набіги половців, а й розпочалися часті міжкнязівські чвари. Щоб їх припинити та об'єднати князів, він був ініціатором Любецького (1097), Витичівського (1100) та Долобського (1103) з'їздів князів.

На першому з'їзді князів було запроваджено вотчинний спадковий принцип володіння землями та князівствами. «Хай кожен тримає отчину свою і не зазіхає на землі один одного» – таким було рішення з'їзду, проте князі порушували любецькі домовленості.

На Долобському ж з'їзді завдяки пристрасній промові Володимира Всеволодовича було схилено князів до об'єднання, що принесло русичам перемогу над половцями.

Протягом 1094-1096 рр. він витіснив їх за межі держави, а потому у 1103, 1107, 1109 та 1111 рр. Мономах організував і здійснив переможні походи об'єднаних військ русичів проти половців.

Військам Володимира вдалось дійти аж до Азовського моря, внаслідок чого кочівники змушені були відійти у степи Південного Уралу.

У 1113 р. у Києві спалахує повстання після смерті князя Святополка Ізяславича. Міщани та селяни були невдоволені свавіллям бояр та лихварів. Київська верхівка запросила Володимира Мономаха зайняти київський престол та придушити повстання. Князь відразу розправився з повсталими, проте пішов на ряд поступок, зокрема, було прийнято закон, згідно якого зменшено рези (тобто відсотки) за позики на 25%, а також скасовувалося холопство за борги. Пізніше ці

Любецький з'їзд князів. Радзивіллівський літопис

нововведення увійдуть до розширеної редакції прийнятої Ярославом Мудрим «Руської правди» та отримують назву «*Статут Володимира Мономаха*». Він був першим, хто встановив контроль за діяльністю лихварів та землевласників, а також розвивав зовнішню торгівлю в інтересах власного народу.

*Одне із зображень
Володимира Мономаха,
що дійшло до нас із
літописів*

За період свого правління у Києві Володимир Мономах утвердив централизовану монархічну форму правління по всій території своєї держави та на певний період зупинив процес роздроблення Київської держави, яка почала занепад після смерті його діда Ярослава Мудрого. Стабільність у державі трималася на авторитеті князя, за присутності загального ворога (тобто половців) та концентрації всієї повноти влади в руках Володимира Мономаха.

За час свого правління київському князеві не вдалось тільки підкорити Галицьку та Чернігово-Сіверську землі, які були у володіннях Ростиславичів та Святополковичів. Також не підкорився і Полоцьк, де правили Всеславичі. Своїх посадників мав князь і в містах по Дунаю.

Період правління Володимира Мономаха – час розквіту культури Київської Русі. В Києві та в інших містах були збудовані численні храми, які оздоблювались настінним живописом. У той час, зокрема, було збудовано Михайлівський Золотоверхий та Видубицький монастирі у Києві. Крім того, була збудована прекрасна церква на р. Альта, де загинув свого часу князь Борис.

Саме за ініціативи Володимира Всеволодовича видубицький ігумен Сильвестр уклав на основі писань Нестора-літописця знамениту пам'ятку давньоруської літератури – «*Повість минулих літ*».

Сам же князь в 1117 р. написав «*Повчання дітям*», яке адресувалось його дітям і було вміщено в Лаврентіївський літопис. В ньому були сформульовані основні настанови князя своїм нащадкам, правила та закони тогочасного суспільства, а також прості християнські поради: «*А над усе не забувайте убогих... і не давайте сильним погубити людину... Також бідного смерда і вбогу вдовицю... Більше всього*

шануйте гостя, звідки б він не прийшов: чи посол, чи знатний, чи простий, всіх пригощайте... Цим прославиться людина по всіх землях».

Володимир Мономах зміцнив становище Русі-України на міжнародній арені, зокрема, його дочка Марія була одружена з Леоном Діогеновичем з імператорського дому Романа IV Діогена. У самого ж Володимира дружина Гаральда була дочкою англійського короля. Син Мстислав був одружений із шведською принцесою Христіною, яка була дочкою короля Стейкельса. Онука ж його була дружиною імператора Іоанна Цимісхія II. Як бачимо, Володимир на міжнародній арені продовжив політику свого діда Ярослава Мудрого і потрібно визнати, що це було дійсно вдалим кроком, адже він мав родинні стосунки з досить сильними діячами того часу.

Ілюстрація з книги «Історія України»
В. Г. Плеханов, М., 1905 г.

Володимир Всеволодович

Помер Володимир Мономах 19 травня 1125 р. поблизу Переяслава у 73 роки. Поховано видатного князя у Києві, у соборі Святої Софії. Того ж року кияни обрали спадкоємцем сина Володимира Мстислава, який теж деякий час утримував державу у стабільності та злагоді. Проте після його смерті вже розпочався процес феодальної роздробленості Київської Русі, який знаменував собою занепад Києва як центру могутньої держави. Довершить пізніше цей період навала монголо-татар.

«Слава його пройшла по всіх країнах, особливо ж був він страшний поганцям (язичникам); був він братолюбець і нищелюбець і добрий страждальник за Руську землю», – саме такими словами варто закінчити оповідь про цього безперечно сильного та талановитого князя.

(за інформ. сайту «Історико-патріотичний клуб „Алатир”» (https://www.alatyr-history.club/?page_id=148))

Цікаві факти з біографії Володимира Мономаха

- ✓ По материнській лінії князь вів свій рід від візантійських імператорів Мономахів.
- ✓ При хрещенні він прийняв ім'я Василь. Правда, історія все одно запам'ятала його, як Володимира.
- ✓ За життя Володимир Мономах використовував на своїх печатках титул «архонт», на зразок візантійських правителів.
- ✓ Молодий князь навчався в Англії, в університеті Оксфорда, який є одним з найдавніших у світі.
- ✓ В молодості Мономах очолював дружину свого батька, очолюючи її в безлічі військових походів, борючись проти чехів і половців. Ходити в походи він почав, коли йому виповнилося 12 років.
- ✓ Протягом життя Володимир Мономах був князем Смоленська, Чернігова, Києва, Чернігова і Переяслава.
- ✓ Одного разу війська князя були розбиті, і вижив довелося рятуватися втечею. Перепливаючи річку, потонув його брат Ростислав, і сам Володимир Мономах ледь не загинув, намагаючись його врятувати.
- ✓ Помітним прогресивним діянням у біографії Володимира Мономаха стала заборона на продаж боржників у рабство за борги. Цей закон був прийнятий після селянського бунту проти свавілля лихварів.
- ✓ Судячи з дійшла до нас завдяки літописам інформації, одним з улюблених розваг Володимира Мономаха було полювання.
- ✓ До наших днів збереглися чотири твори великого князя. Найвідомішим з них є «Повчання Володимира Мономаха», в якому князь розмірковує про долю і майбутнє Київської Русі і приходиться до висновку, що об'єднати розрізнені князівства в велика держава зможе лише духовність.
- ✓ Якщо вірити літописам, дідом Володимира Мономаха був відомий князь Ярослав Мудрий.
- ✓ Внучка Мономаха стала дружиною імператора Візантії, а онук – датським королем.
- ✓ Протягом усього життя Володимир Мономах намагався об'єднати князівства, а потім цю роботу продовжив його син Мстислав. Однак, після смерті Мстислава створене велике князівство незабаром розпалося.

- ✓ Широко відома знаменита шапка Мономаха, але вчені стверджують, що вона була зроблена через кілька століть після життя князя.
- ✓ Великий князь увійшов в історію, як законотворець – його «Статут» доповнив існувала «Руську правду» прогресивними для свого часу законами.
- ✓ Володимир Мономах був одружений двічі. Причому всі його діти від першого брата носили слов'янські імена, а від другого шлюбу – грецькі. Всього у нього було 11 дітей.
- ✓ Єдиний в Україні пам'ятник Мономаху встановлений в місті Прилуки, що на Чернігівщині.
- ✓ В Україні на початку ХХІ століття випускалися поштові марки та пам'ятні монети, присвячені великому князю.

Література.

Мономах, В. Повчання; Статут Володимира Всеволодовича [Текст] / В. Мономах; пер. із старослов'ян., упоряд. та передм. В. Яременка. – Київ: МАУП, 2006. – 312 с. – (Бібліотечка українознавства; вип. 6). – Текст укр., рос., старослов'ян.

Ричка, В. Володимир Мономах [Текст] / В. Ричка; худож.-оформ. О.А. Гугалова-Мешкова. – Харків: Фоліо, 2019. – 120 с.: іл. – (Знамениті українці).

Сліпушко, О. Володимир Мономах – державник і книжник [Текст] / О. Сліпушко. – Київ : АртЕк, 2021. – 104 с.: іл. – Видання присвячене 30-й річниці Незалежності України.

* * * * *

Котляр, М.Ф. Володимир Мономах [Текст] // Енциклопедія історії України: у 10 т. / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К. : Наукова думка, 2003. – Т. 1 : А-В. – С. 616. – 688 с.: іл.

Ричка, В. Володимир Мономах [Текст] // Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови). – К.: Парламентське видавництво, 2011. – С. 118.

* * * * *

Володимир Мономах [Електронний ресурс] // Вікіпедія. Вільна енциклопедія. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2023. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Володимир_Мономах, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 18.03.2023

Володимир Мономах [Електронний ресурс] // Третя варта. – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2019. – Режим доступу: <https://3varta.com.ua/volodimir-monomax>, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 18.03.2023.

Володимир Мономах. Великий київський князь Володимир Мономах [Електронний ресурс] // Історико-патріотичний клуб «Алатир». – Електрон. текстові та граф. дані. – [Україна], 2023. – Режим доступу: https://www.alatyr-history.club/?page_id=148, вільний. – Заголовок з екрана. – Мова: укр. – Опис зроблено: 18.03.2023.